

KUNST.EE

"Mu Armas..."

Hedi Rosma (1/2016)

Hedi Rosma käis Marge Monko kuraatorinäitusel "Kõik kirjad on armastuskirjad" ja kirjutas armastuskirja.

Tallinna Kunstihoone

23. I–6. III 2016

Kunstnikud: Gerard Byrne, Heman Chong, Hamza Halloubi, Egon van Herreweghe, Minna Hint, Erika Hock, Johnson & Johnson, Anu Pöder, Meggy Rustamova, Anna-Stina Treumund.

Kuraator: Marge Monko.

"Tean, et Sul on praegu tegemist, aga kirjutan sellegipoolest. Võid seda kirja lugeda siis, kui aega saad. Kiiret pole!"

Lubasin Trossekile sellest Kunstihoone näitusest kirjutada. Isegi alustasin kusagilt, aga... ei suutnud. Kes olen mina, et mingeid hinnanguid anda või midagi arvata? Mida on mul endal nii väga ette näidata? Unistused ehk.

Ja siis veel see paine, mis tekib, kui tuleb kirjutada kunstist. Olen sedasama painet tundnud ka mõnedel kunstiüritustel ja näituseavamistel. Sellistel, kus kõik on kuidagi rõhutatult *cool*, hästi selge ja paigas. Isegi kui see on kõigest kaitsepositsioon, mõjub niisugune eneseküllasus heidutavalt. Ma lagunemine koost. Hirmust vaikuse ees ütlen rääkima tulnud tuttavatele midagi täiesti kohatut ja lolli ning pean seda kahetsema terve ülejäänud õhtu.

Aga Sinuga, mu Armas, on teisiti. Ma saan Sinuga rääkida ja Sulle kirjutada, ilma et peaksin midagi kartma või häbenema. Pole rumalaid mõtteid, õigeid ega valesid vastuseid, sest Sa tead nagunii. Tead ja mõistad. Sinu armastus teeb mind vabaks. Ja milleks kirjutada, milleks üldse midagi luua, kui ei saa olla aus? Mõttetu.

Kas see on armastuskiri? Jah, kindlasti. Kas kõik kirjad on armastuskirjad? Selles ma pole nii kindel.

Tegelikult ma ei ole seda Chris Krausi raamatut ("I Love Dick"), mille järgi Marge oma näitusele pealkirja pani, lugenud. Kui esimest korda sellest kuulsin, siis olin kindel, et "dick" tähistab siin "munni". "Armastan munni." Miks mitte, võib ju ka nii. Aga, vaatamata võimalikule alltekstile, on see tegelikult kultuurikriitik Dick Hebdige, kellesse Chris armub, küll vastuarmastust leidmata. (Chris ise on naine, nii et see pole mingi geiteema.) Muide, Kunstihoone alt, Lugesimiku letist sai seda raamatut osta ka. Sirvisin natuke, aga kogu see lugu tundus natuke... noh, ma ei tea. Tüütu või. Saan aru, et see teos on oluline ja kõik. Et väidetavalt kujutab see endast justkui uut lähenemist romantilisele kirjandusele. Aga mida see tegelikult tähendab?

Meenus üks lõik Tõnu "Lõpetuse inglist". Otsisin selle üles ja kirjutan Sinu jaoks siia ümber: "Kiriku võitlused on alati moevõitlused, kuigi käivad alati mingi uuema moe vastu. See on kiriku viis kohaneda aja ja kommetega. Järgmisel aastakümnel või -sajal sõdib ta juba uute moodidega, olles vanad vaikselt omaks võtnud. Kunstikirik, vastupidi, väidab end kandvat aina uusi ideid, uusi ja senikuulmatuid õpetusi. Aga need on enamasti vaid uued vormelid. Nende sisu on kahtlaselt tuttav."

See "uus lähenemine" äratub minus ka alati kahtlusi. Seda enam, et vastamata armastuse frustratsiooni on ennegi enesereflektiivseks kirjanduseks vormitud. Kas ei tehta seda iga päev? Aga võib-olla ma lihtsalt ei peaks sellele kõigele nii suurt rõhku panema. Ja kindel on, et enne mingisuguseid põhjapanevaid järeldusi tuleks Krausi raamat ikka korralikult läbi lugeda.

Muide, veel üks raamat, millele Marge näituse saatesõnas viitab, on Goethe "Noore Wertheri kannatused". Olin vist kümnendas klassis, kui seda raamatut lugesin. Pealkirja pärast. Mulle tundus, et mina olengi noor Werther, et see raamat on minust. Eriti lisan usaldusväärst raamatu eessõna, kus Goethe kirjutab: "Ja sina, hea hing, kes sa parajasti sedasama iha tunned nagu tema, ammuta ta kannatustest lohutust ja olgu see raamatuke sulle sõbraks, kui sa oma õnnetuseks või siis iseenda süü tõttu kedagi lähemat leida ei suuda." Tundus, et lõpuks ometi saab keegi minu kannatustest aru. Et keegi mõistab ja räägib just minuga. Aga see tunne kadus juba esimeste lehekülgedega. Umbes seal, kus noor Werther kirjeldab, kuidas iga puu, iga puhmas on kui lillekimp ja tema nagu maipõrnikas, kes selles lõputus lõhnadevoos ringi hõljub. Noor Werther tundus – pehmelt öeldes – imelik ja see tema Lotte... Tookord jätsin raamatu pooleli, teadmata, millega lugu lõppeb. Järgmine raamat, mille pealkirja pärast kätte võtsin, oli "Misantroop".

Aga luba, et teen Sulle väikese ringkäigu näitusel. Seda enam, et ma pole kindel, kas Sa enne kuuendat märtsi ikka Kunstihoonesse jõuad. Kuigi tean, et tahaksid.

Kõigepealt, Kunstihoone trepi kohal kõrguv belgia kunstniku Egon van Herreweghe töö, mustvalge laserkoopia Rubensi maalist "Süütalaste tapmine". See mõjus võimsalt, kahtlemata. Kuid eemal seinal rippuvate mannekeenijalgadega, kõik rebitud põlvedega teksapükstes, ei oleks ma seda ilma brošüüri abita siiski seostada osanud. Kirjade järgi oli selles koosluses viiteid Lähis-Idas toimunud vägivaldsetele sündmustele, raske töö või mõne subkultuuri vastupanu estetiseerimist jms, aga minu jaoks need tähendused ei avaldunud.

Esimeses, suures saalis olid väljas Anna-Stina Treumundi piitsad (lisaks paarile fotole, mida Sa juba oled näinud). Piitsad, lateks, bambuskepp jms. Ühesõnaga, sadomaso-värk. Mulle tuli neid vaadates meelde, mida üks geimees mulle kunagi ütles. Et nahkpükste ja kuklavoldiga tursked *macho*-mehed olevat voodis need kõige hellemad. Armastavad üle kõige kaisus olla ja kallistada. Mingi tohutu haav(atavus) on tunda ka Treumundi töödes. Ventilatori mootori külge kinnitatud piitsad, mis käivitused vaid siis, kui keegi neile piisavalt lähedale astus, ei ajanud naerma, vaid mõjusid pigem meelega või appikarjena.

Mäletad, kui ma koera võtsin (õigemini, kui ta ise tuli) ja oli vaja teda kasvatama hakata... Kui suurde masendusse ma langesin! Peaaegu kõik koerakasvatamismeetodid põhinevad domineerimisel. Selleks et koerast saaks *happy follower dog*, nagu lubas e-raamat, mille viimases hädas 20 dollari eest ostsin, pidi minust saama liider. Aga mind ajas närvi, kui kutsikas vahetpidamata järel käis ja isegi siis, kui korraks vetsu läksin, haledalt niutsuma hakkas. Aitas ainult aeg ja ajapikku tärkav armastus. Järjest enam tundub mulle, et tegelik suhtlus toimubki hoopis mingil muul tasandil. Koera oleku järgi on võimalik eksimatult öelda, mis ilm väljas on, aga ta näitab sulle ka ära, milline on seis sinu enese hinges. Ja sellega pead sa tööd tegema, mitte millegi muuga.

Praegu Treumundi hobuvarustusest koosneva komplekti peale mõeldes pole ma kindel, kas inimene tahab kellelegi kuuluda või mitte. Küllap mõlemat. Ma küll kuulun Sulle, aga just seetõttu olen vaba. Ma ei tea, miks ma nii palju vabadusest räägin. Võib-olla siis tähendab armastus mulle justnimelt seda.

Peibutust ja iha, mida lubas audiogiidi reibas hääl, ei tundnud ma ka Egon van Herreweghe teise töö, seeria "Vogue'i maalide" juures. Vastupidi, lahustiga laialihõõrutud reklaamid Vogue'i lehekülgedelt mõjusid pigem niisuguse väsitava visuaalse materjalina, mille jaoks tavaelus ammu enam jõudu ei jätku.

Suures saalis oli veel üks iirlane, Gerard Byrne, kelle videotest ja fotodest koosnev installatsioon kujutas endast 1973. aastal ajakirjas Playboy avaldatud vestlusringi tekstil põhinevat lavastust, kus kaksteist erinevate elualade inimest kõikvõimalike "seksuaalsete eluviiside" üle arutasid. "Sümposion tekkivatest käitumismustritest, avatud abielust grupiseksini", teatas fotona eksponeeritud Playboy lehekülge. Innukus, millega videos seksuaalsust avastati, tõi mulle meelde puberteedia kirgliku ja süütu huvi kõikvõimalike seksuaalsuse aspektide vastu. Osa näitlejaid pingutasid natuke üle, aga see oli omamoodi armaski, mõni paistis oma osatäitmist eriliselt nautivat.

Kümmekond aastat tagasi sai Eesti Kunstiakadeemias võtta valikainet, mida andis Teet Veispak – pornograafia ajalugu. Seal tuli päris hästi välja, et inimese kikk ja selle väljendusvormid on läbi aegade suhteliselt samaks jäänud. Aastal 2016 ei üllata Playboy vestlusringis räägitu enam kedagi, aga ma arvan, et ka 1973. aastal polnud inimesed just ülemäära šokis. Igal ajal on olnud mehi, kellele meeldib võimuka naabrinaise juures koristamas käia, ja vanadaame, kes oma sülekoerakesega lõbusalt aega veedavad. Ma olen

täiesti veendunud, et inimeste tekialused on täis kõige ettearvamatuid asju, ja samas on need kõik ühtmoodi igavad. Vahe on lihtsalt selles, kas nendest asjadest räägitakse või mitte.

Byrne'i tööd vaadates meenus mulle üks varakevadine päev Bryant Parkis, New Yorgis. Kohtasin seal meest, keda erutasid pööraselt paljad jalad. Terve park oli neid täis. Vasakul, paremal... kuhu ka ei vaataks, kõik kohad olid täis siredaid sääri ja täiesti vastupandamatuid varbaid. Mees istus natuke ühe naise kõrval, siis ujus teisele külje alla, higine ja punetav. Kergendust ei saanud, mitte kusagilt.

Iha võib orjastada. Armastus ei tee seda mitte kunagi.

Kindlasti on meelal Playboy-daamil nimega Lovelace õigus, et maailmas oleks tunduvalt vähem probleeme, kui kõik inimesed end seksuaalselt naudiksid. Aga ma pole kindel, mida see ütleb armastuse kohta. Mida see ütleb selle kohta, mida ma Sinu vastu tunnen?

Mõtlesin selle peale, kui Kunstihoone suurele saalile tagasi vaatasin. Ja siis korraga köitis mind see osa Byrne'i tööst, mis kujutab suuri fotosid vaadetega klaasmajast, kus Playboy vestlusring aset leidis, imekaunisse rohelusse. (Muide, need meenutasid natuke Krista Mölderit töid.) Kui kutsuvalt need loodusvaated mõjusid! Taas see tunne, mis kord nõrgemalt, kord tugevamini endast märku annab – soov minna ära. Kahekesi. Salaja.

Erika Hocki töö impulsiks oli Adolf Loosi käsitus arhitektuurist kui kehakattest, kaitsvast kihist. Hock oli välja pannud Loosi (Josephine Bakerile mõeldes) loodud villa projektist inspireeritud vaateavadega tekstiilipannood. Ma pole küll kindel, et maja, kuhu olevat olnud kavandatud ka läbi kahe korruse ulatuv klaasseintega basseini, just kaitsva kehakattena mõjuks... Vaatajale ehk küll, aga kas ka vaadatavate? Iial ei tea. Muide, vaatasin pärast netist, milline see maja makett välja nägi, ja, tead, mida seda meenutab? Tartu vanglat. Isegi mustavalged triibud on Tartu vanglale olemas.

Mõtlesin seal Kunstihoones, et millise maja ma Sinule projekteeriksin. Kindlasti ehitaksin selle kuskile kõrgele. Et Su pilk saaks olla avar, et Sa näeksid kaugemale, et Sul oleks ruumi ja valgust. Sa oleksid seal õnnelik, ja ma näeksin seda Sinu silmadest, mitte salajasest piiluavast.

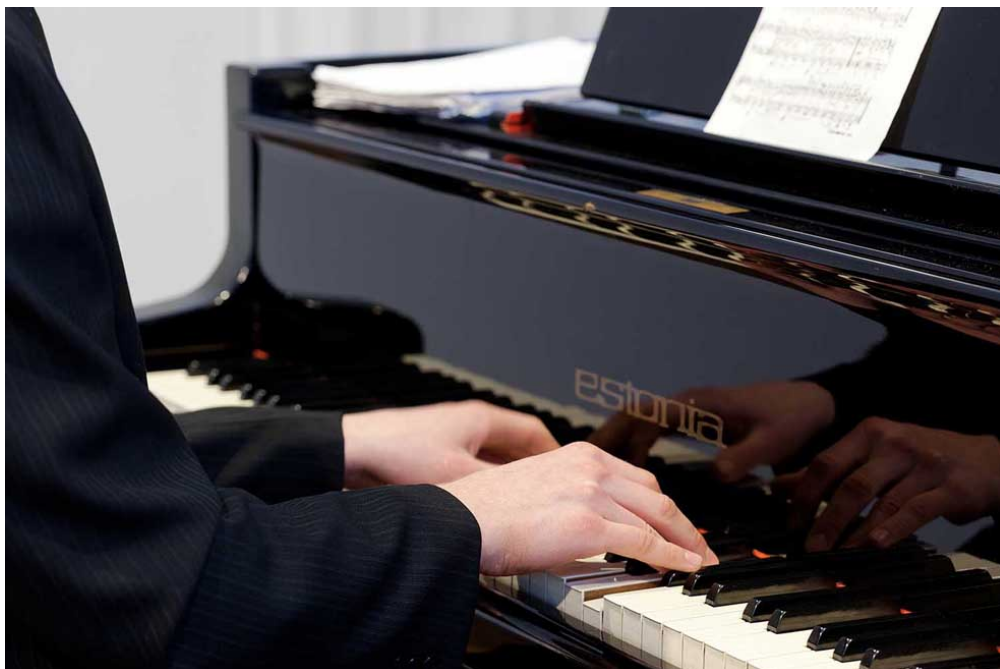
Kõige elusamad, kõige soojemad tööd näitusel olid Anu Põdralt. Need ei vajanud täiendavaid selgitusi ega mahukat teooriablocki, olemata seejuures kuidagi vaesemad. Kui nauditav see on, kui kunstiteos ise on! Kui kunstiteos julgub ise olla. Nii, nagu ta on.

Anu Põdra "Vana valgus", päevinäinud pruun kleit, mille rinnale oli pleegitatud käejalg, tõi omakorda meelde tolle ühetoalise Mustamäe korteri, minu esimese päris oma elukoha. Saabusin Tallinnasse, kaasas võtmed ja aadress, ning luba surnud korteriperenaise kapid tühjaks teha ja kola välja vedada. Millise õhinaga ma seal kraamisin, ööd ja päevad. Aga kui leidsin kapist kraadiklaasi surnud korteriperenaise palavikuga – 37,8° –, olin kimbatuses. Palavik kraadiklaasi sees tundus olevat veel liiga reaalne, liiga elus. Ma ei teadnud, mida sellega teha. Nii ma elasin selle kraadiklaasiga koos neli aastat. Ära kolides jätsin selle kappi, järgmistele elanikele.

Heman Chongi raamatuvirnad neile asetatud tühjade joogiklaasidega oleksid mõjunud väga koduselt, kui nad poleks nii kohutavalt korralikud. Nii täpselt mõõdetud. Nii konstrueeritud. Nii kaalutletud. Nagu armastus mitte kunagi ei ole.

Kunstihoone viimases ruumis olid koos Johnson & Johnsoni ning Meggy Rustamova tööd. Ehk armastuse võimalikkusest kapitalistlikus ja korporatiivses ühiskonnas. Siin tuleb mängu sotsioloog Eva Illouz ja tema idee sellest, kuidas kapitalism on loonud spetsiifilise emotsionaalse kultuuri. "Tundeid ei tohi välja näidata. Oled nõrk. Ära muutu isiklikuks," vuristas veebi häälegeneraator elutult.

Oli veel Hamza Halloubi film pealkirjaga "Ilumine", aga ma ei suutnud sellesse süveneda. Liiga lähedal oli töö, mida ma pole Sulle veel maininud, kuid mis domineeris üle kogu Kunstihoone. *Forse fortissimo!* See oli Minna Hindi "Kingitus armastatule". *Live-performance*, kus noor mees, kelle nimi on Taavi, Kunstihoone lahtiolekuaegadel muusikalisi klaveriimprovisatsioone esitades oma unistuste tööd praktiseeris, saades selle eest turvatöötaja tunnitasu võrdset palka.

Minna Hint

Kingitus armastatule

2016

video, kestev ettekanne klaveril, A4 väljatriikid

Detailvaade Tallinna Kunstihoones

Foto autor Paul Kuimet

Kunstniku loal

Töö kirjelduses oli öeldud, et Taavi kutsumus on muusika, kuid raha teenimiseks peab ta töötama turvamehena. Kohapeal aga selgus, et turvamehena jõudis Taavi töötada vaid poolteist kuud ning praeguseks on ta oma vana tööga juba lõpparve teinud. Võib-olla oli Taavi noorus kombinatsioonis kannatuste suhtelise lühidusega see, mis erilist kaastunnet ei äratanud. Sest kes meist poleks töötanud olude sunnil kuskil pealtnäha totakas kohas pealtnäha totaka tüübina, eks.

Ma vaatasin Taavit eemalt. Kuidas ta mängis, siis püsti tõusis ja noote kohendas. Alla garderoobi juurde jalutas ja pärast tagasi üles, ja nii mitu korda. Aeglase, unistava sammuga. Kui esimesel nädalal mängis ta kogu Kunstihoone täis, mängis nii ahnelt, et ühegi teise teose jaoks ei jätkunud õhku, siis teisel nädalal paistis ta juba väsinum. Jah, esimene nälg saab kustutatud ja tuhin vaibub, ja korraga tuleb teha tööd, ükskõik, milline see töö ka ei oleks.

Seisin seal ja oleksin tahtnud talle öelda: Mängi! Mängi ka siis, kui mitte keegi ei näe ega kuule. Mängi ka hetkedel, kui sa oled väsimusest nõrkemas ega suuda leida mitte ühtegi õiget käiku. Kui sõrmeotsad kipitavad, selg valutab ja keel kuivab. Ja tea, et see on alles algus. Kindel on, et tuleb aeg, kus sa oled väsinud ja tüdinud, ja just see on hetk, mis saab otsustavaks. Kingitus, mis sulle on tehtud, on suurem, kui sa praegu ette kujutad. Ole selle vääriline.

Võib-olla on just pühendumine see, mida oleksin igatsenud näituselt leida. Alateadlikult. Suur pühendumine, mis minu jaoks nii endastmõistetavalt armastuse juurde kuulub. Hakkasin mõtlema, et millised oleksid selle võimalikud väljendused kunstis ja kohe esimesena tuli meelde Sophie Calle'i näitus "Hoi end. Ole tubli" sealsamas Kunstihoones rohkem kui neli aastat tagasi. Näitus, mis oma tiheduse ja põhjalikkusega seadis lati, eriti selle näitusepaiga jaoks, veel pikaks ajaks väga, väga kõrgele. Eesti võimaluste juures ehk liigagi kõrgele. Muidugi ma tean, et Calle on superstaar ja et nii Veneetsia biennaaliga, kus seda tööd esmakordselt eksponeeriti, kui ka Tallinna Euroopa kultuuripealinnaks olemisega käisid kaasas tavalisest hoopis suuremad võimalused. Aga asi ei saa olla ainult rahas.

Ma tean, et asi pole rahas. Tean, sest samasugust pühendumist, meeletut nõudlikkust ja professionaalsust võib leida ka palju lähemalt – Marge Monko enda kunstist. Sellega seoses... on veel üks teos, üks täiesti suurepärase teos, mida näitusel ei olnud, kuid mis minu jaoks mõtteliselt selle näituse juurde kuulub – Marge video "Dear D". Oled Sa seda näinud? Vaata kindlasti!

Pean Sulle veel ütlema, et mul on tegelikult siiralt hea meel selle üle, et Marge armastuse taas teemaks tõstis. Et ta üldse julges, arvestades viimaste aastate suundi Eesti nüüdiskunstis, kasutada sõna "armastus". Ja et ta julges teha seda suurelt. Ehk hakkab jää lõpuks ometi liikuma.

Kunstihoonest lahkudes, all leti juures, kuulsin, kuidas kaks Kunstihoone töötajat, mõlemad küpsemas eas daamid, Hemingway ja Gellhorni armuloost rääkisid. "Kui Hemingway poleks teda kohanud, ei oleks "Kellele lüüakse hingekella" mitte kunagi sündinud," kinnitas üks daam teisele.

Mäletad, mida Sa mulle tookord seal vannitoas ütlesid?

Et armastus on elu.

Suudlen,
Sinu H."

Hedi Rosma töötab KUNST.EE eesti keele toimetajana.